

Джерела та література

1. Товариш. – 01.04.1992. – № 1.
2. Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК, 1992-2005. – К., 2005.
3. Шевченко П. Національні особливості партійних ЗМІ: що маємо? // Дзеркало тижня. – 2004. – № 29. – 24-30 червня.
4. Матеріали засідання Політбюро СДПУ(О) від 13 липня 2002 р. – К., 2002.
5. Резолюція II з'їзду СПУ по звітній доповіді Політради та Контрольної Комісії СПУ // Товариш. – 13 грудня 1992. – № 13.
6. Статут СДПУ(О). – К., 2003.
7. Статут СПУ. – К., 2005.
8. Товариш. – 1995. – № 10. – березень.
9. Товариш. – 1999. – № 32. – серпень.
10. Комуніст. – 1996. – № 42. – жовтень.
11. Комуніст. – 1999. – № 25. – червень.
12. Комуніст. – 2004. – №№ 67-86. – червень-жовтень.
13. Комуніст. – 2004. – №№ 88-105. – жовтень-грудень.
14. Комуніст. – 2005. – № 1. – 05 січня.
15. Комуніст. – 2005. – № 33. – 29 квітня.
16. Комуніст. – 2005. – № 104-104. – 28 грудня.
17. Комуніст. – 2006. – № 26. – 24 березня.
18. Товариш. – 2006. – №№ 1-23. – січень-березень.
19. Товариш. – 2003. – № 45. – листопад.
20. Сайт українських соціалістів «Товариш» // http://tovarish.com.ua/db/raw/24443/45_pdf.PDF
21. Наша газета+. – 2002. – Лютий-березень. – №№ 5-11.
22. Матеріали засідання Політбюро СДПУ(О) від 25 січня 2005 р. – К., 2005.
23. Письмо секретарям городских, районных комитетов ЗОО СДПУ(О). Исх. № 447 от 19.05.2006 // Особистий архів автора.
24. Комуніст. – 2005-2007 рр.
25. Товариш. – 2006-2007 рр.
26. Припинити спекуляції навколо політичної реформи // Сільські вісті. – 2004. – 29 січня; Зупинити провокацію з розпалювання антисемітизму // Сільські вісті. – 2004. – 27 лютого; Зупинити мародерів від влади // Сільські вісті. – 2004. – 30 липня; Галичани вірять Олександру Морозу // Сільські вісті. – 2004. – 27 серпня; Олександр Мороз: разом переможемо // Сільські вісті. – 2004. – 3 вересня.
27. Сільські вісті. – січень 2004 – грудень 2005 рр.

Summary

The article is devoted to the research of creation and activities of the organs of press of left and left centrist parties of Ukraine. The author, analyzing the history of such newspapers as "Tovarish" (SPU), "Kommunist" (KPU), "Nasha gazeta" (SDPU(o)), claims that precisely through these publications one can see the real face of the political parties. The dynamics of circulation, geography of spreading and language of the publications, all point to different tendencies in activities of SPU, KPU, SDPU(o).

В. Л. Семко

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА В РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Після проголошення у 1991 році України незалежною та суверенною державою питання вивчення української діаспори вийшло на якісно новий практичний та теоретичний рівень, оскільки мова йшла про діаспору народу, що має власну державу, а звідсиля принципово інші політичні, культурні та духовні цілі та інтереси. У відповідності до світової практики Україна проводить заходи щодо підтримки етнічних українців за кордоном та зміцнення зв'язків з ними. Це зумовлює зміст наукових та практичних завдань вивчення української діаспори: дослідження ступеня збереження української ідентичності в діаспорі; з'ясування ролі етнічних українців у соціально-політичних та економічних процесах країн, де вони мешкають; визначення та аналіз зв'язків української діаспори з історичною батьківщиною; аналіз організаційних форм та ступеня інституціоналізації діаспори (політичні партії та рухи, суспільні, мистецькі та освітні організації) тощо. Дослідження західної української діаспори, як правило, не становить складнощів, оскільки українське населення США, Канади, Австралії та інших країн мало сприятливі можливості для самореалізації та збереження української ідентичності і високий рівень організації. Натомість східна українська діаспора, передусім в

Росії, й досі залишається значною мірою terra incognita для вітчизняного дослідника. Внаслідок асиміляційних процесів, які тривали багато десятиліть, важким завданням є навіть визначення точної кількості етнічних українців у складі населення РФ. Проблемним питанням є взаємовідносини українських організацій з російськими офіційними структурами. Окремими цілями слід вважати вивчення автохтонного населення історично українських земель у складі РФ та новітньої діаспори, яку становлять трудові мігранти з України.

Зважаючи на викладене можна сформулювати наступні цілі даного дослідження: з'ясування чисельності етнічних українців у складі населення РФ; виокремлення певних категорій серед української діаспори, які розрізняються за терміном проживання та умовами формування, а також визначення закономірностей їх розселення на території Росії; дослідження ступеня збереження української етнічної ідентичності серед діаспори в Росії та її культурних потреб; з'ясування соціального складу української діаспори та ролі, яку вона відіграє у різних сферах життя Росії; з'ясування конкретних організаційних форм формалізації української ідентичності в Росії, як культурних, так і політичних, та їх перспектив; аналіз заходів офіційних структур України щодо зміцнення та поглиблення зв'язків з діаспорою в Росії та задоволення її потреб.

Вітчизняна етнополітологія вже накопичила певний масив знань з цієї тематики. Передусім слід відзначити праці І. Кураса [1], у яких подано розгорнутий аналіз сучасного стану українців у РФ та проблем, з якими вони стикаються. Дослідження В. Романцова [2; 3.] та С. Чорного [4] присвячені історико-демографічному аспекту формування східної української діаспори, у тому числі в Росії. Великий інтерес представляють дослідження В. Ідзя [5; 6; 7; 8; 9], С. Пиріжкова [10]. Значний досвід вивчення української діаспори в Росії, який напрацювали російські фахівці, відображений у публікаціях М. Губогло [11], Ю. Карпової [12], В. Тишкова [13; 14.] та ін. Велике значення для аналізу зазначеного питання мають статистичні матеріали, передусім результати переписів населення [15; 13].

Українці в Росії – найчисельніша українська діаспора за межами України. Проте власне діаспорою є ті українці, які опинились в Росії внаслідок міграцій, або є нащадками тих, хто переїхав до Росії з території сучасної України. У той же час до складу Росії входять давні етнічні українські землі: Стародубщина (північна частина Чернігово-Сіверської землі), Північна Слобожанщина, Донщина, Таганрозька та Шахтинська округи. Відносно новою українською етнічною землею є Кубань. Ці землі були відірвані від України у 20-х рр. XX ст., коли тенденційно, без урахувань етнічного складу населення визначався кордон між РРФСР і УРСР. Автохтонне населення цих земель є етнічно українським, проте русифікація у поєднанні з Громадянською, Великою Вітчизняною війнами та голодоморами мала катастрофічні наслідки. Переписи 1959 й 1989 рр. показали, що етнотенденції втрати внаслідок русифікації стали незворотними: на Слобожанщині, з 1926 по 1959 р. чисельність українців у Курській обл. зменшилась зі 140 тис. до 15,6 тис. чол., або у 9 разів, у Білгородській – з 707 тис. до 68,2 тис., або більш ніж у 10 разів, у Воронежській – з 777,6 тис. до 176,8 тис., або в 4,4 раза. У деяких районах Слобожанщини у 1989 р. українцями себе вважали по кількості чоловік, хоча в минулому там були значні масиви українських поселень [4, с.5].

Землі, на які з давніх часів були спрямовані міграційні потоки українців і населення яких можна вважати українською діаспорою, отримали неофіційну назву Сірого, Зеленого та Малинового Клинів.

Сірий клин, або Сіра Україна, – це назва земель у південно-західному Сибіру та північному Казахстані. Їх загальна площа 1,9 млн км² (втричі більше ніж сучасна Україна). З цієї загальної площі у 20-х роках XX ст. українці становили більшість населення на площі 460 тис. км². Зелений Клин – це землі Далекого Сходу – Приморський та Хабаровський краї, Камчатська, Магаданська, Сахалінська, Амурська області, загальною площею 2,1 млн км², що в 3,5 раза перевищує територію сучасної України. До Малинового Клин у входили землі Кубанщини, переважно територія теперішнього Краснодарського краю.

Заселення цих земель українцями розпочалось з давніх часів, коли російська держава розпочала поступове засвоєння Сибіру та Далекого Сходу і рекрутувала для цього людські ресурси з європейської частини Росії та України. Значна активізація цього процесу відбувалась у другій половині XIX ст. та під час століпінських реформ.

Наступний сплеск міграцій українців на російські землі відбувся під час Великої Вітчизняної війни, яка викликала масові переміщення населення у зв'язку з евакуацією на Схід. Вже в початковий її період були евакуйовані на Урал, в Поволжя, Західний Сибір, Казахстан, Східний Сибір і Середню Азію 25 млн чол., значна кількість яких були мешканцями України. [16, с.18.] Після звільнення окупованих територій відбулась реевакуація, яка за своїм масштабом була меншою ніж попередня евакуація, оскільки частина евакуйованого населення, у тому числі українського, залишилась у Східних районах СРСР. В. Ідзьо на прикладі Тюменської області виокремлює ще два джерела притоку українців до Росії – втікачі від голоду і репресій у 1930-х роках та в'язні таборів ГУЛАГу, які після звільнення залишились там жити. [5, с.262.]

У повоєнні часи кількість українців на теренах Росії постійно зростала. З 1959 до 1989 р. їх побільшало на 2 млн – з 5 млн до 7 млн осіб. Проте, не зважаючи на це, кількість українців, що проживали на Кубані, Старопіллі, Таганрожчині, у Курській, Воронежській областях, на Далекому Сході, за цей період зменшилась проти загальної кількості населення – відбувалась їх русифікація. [2, с.39-40.]

У цілому, за даними останнього радянського перепису 1989 р., чисельність і розміщення українців у Росії виглядали таким чином: Північна і Центральна Росія – 1 млн 237 тис. чол. (28,3 %

загальної чисельності), Центрально-Чорноземний регіон – 261 тис. (6,0%), Донщина (Ростовська обл.) – 179 тис. (4,1%), Північний Кавказ – 309 тис. (7,1%), Надволжя – 370 тис. (8,5%), Прибалтика (Калінінградська обл.) – 63 тис. (1,4%), В'ятський і Уральський регіони – 461 тис. (10,6%), Сибір і Далекий Схід – 1 млн 484 тис. (34,0%) [4, с.91].

Чисельність українців у сучасних межах Росії, за даними Всеросійського перепису населення 2002 року, становить 2 млн 940 тис. чол. (2% населення). У 1989 році цей показник становив 4 млн 360 тис. чол., або 3% усього населення Російської Федерації. Хоча протягом 1990-х років чисельність українців у Росії скоротилась на 32,5%, положення українського етносу у етнотомографічній структурі Росії не змінилось – як і раніше, він посідає третє за чисельністю місце після росіян (79,8%) і татар (3,8%) [15].

Таке значне зниження кількості етнічних українців у Росії російські дослідники пояснюють впливом несприятливих демографічних факторів: природне зменшення, міграційний відтік і зміна національної приналежності [12, с.94]. У перші роки після розпаду СРСР значна кількість українців, особливо з Далекого Сходу, переїхала в Україну. Проте невдовзі почали формуватись потужні міграційні потоки у зворотному напрямку, і приблизно з другої половини 1990-х років і до теперішнього часу Україна є основним джерелом російського міграційного приросту. Саме тому напередодні публікацій перших даних перепису 2002 р. висувались прогнози, за якими чисельність українців у Росії повинна була б значно зрости. Натомість перепис зафіксував значне і непередбачене зниження – з 4,36 млн до 2,94 млн, тобто майже на третину, хоча за розрахунками фахівців перші два фактори зумовили скорочення українського населення РФ не більш ніж на 250 тис. чол., а 1,2 млн українців просто “зникли” [12, с.94-95]. Наявність фактору зміни етнічної ідентичності у такому коливанні уявляється очевидною. Втім, російські дослідники припускають, що зміна ідентичності з української на російську – процес не обов'язково незворотній, і наступний перепис може показати збільшення кількості українців у Росії. Багато в чому це залежить від соціально-економічного добробуту населення. Наприклад у Москві, за результатами перепису 2002 р., чисельність українців не зменшилась, як у країні в цілому, а навпаки, зросла [13, с.70].

Характерною рисою етнотомографічної структури розселення українців в Росії є їх концентрація у великих містах, які є провідними центрами науки, культури та мистецтва. Саме туди переїздила більшість інтелектуальної еліти з усього СРСР, і саме в цих містах швидкими темпами зростала чисельність українців. Так, за шістьдесят три роки між першим (1926 р.) та останнім (1989 р.) переписами населення чисельність українців у Москві зросла з 16,1 тис. осіб до 252,7 тис. осіб, у Ленінграді – з 10,8 тис. до 151 тис. осіб [3, с.81]. Умови проживання у містах Російської Федерації значно прискорювали процеси русифікації українців. Взагалі у більшості столиць радянських республік втрата рідної мови супроводжувалась переходом на російську мову. Особливо цьому було піддано українське і білоруське населення великих міст СРСР. Як наслідок, у 1989 році за межами України лише 44,3% українців вважали рідною українську мову [11, с.59-60].

Після 1991 року розпочався новий етап етнотомографічних змін серед українців в Росії. СРСР, як одна з найбільш етнічно неоднорідних країн, залишив у спадок стійку систему масових транснаціональних зв'язків. Соціально-економічні проблеми, з якими зіштовхнулась Україна, зумовили значну міграцію її громадян на заробітки в країні “близького” та “далекого” зарубіжжя, що призвело до появи нової категорії етнічних українців в Росії – трудових мігрантів.

У територіальній структурі виїзду громадян України за кордон Росія посідає одне з провідних місць. Так, з усієї кількості громадян України, що виїжджали за кордон з 1997 до 2000 роки на Росію припадало в 1997 р. – 29,1%, 1998 р. – 22,0%, 1999 р. – 28,8%, 2000 р. – 34,2%. Схожі показники міграції українських громадян за вказаний період мала лише Польща [10, с.12]. Найбільший інтерес представляє категорія довготривалих трудових мігрантів: в 2000 р. 42,4% довгострокових трудових мігрантів з України працювали в Російській Федерації [17, с.134]. З'ясувати етнічну структуру цих міграцій доволі важко, оскільки переважна більшість довгострокових трудових мігрантів є нелегальними, але загалом етнічні закономірності трудової міграції з України можна відстежити, спираючись на показники виїзду громадян України з різних регіонів. Так, наприклад довгострокові мігранти, мешканці Донецького регіону, працюють головним чином у Росії, мешканці західних областей України – здебільшого в Чехії, Польщі, Угорщині та Словаччині, а також у країнах Середземномор'я і у меншій мірі в Росії [17, с.134–135]. Загалом на Російську Федерацію припадає майже половина від усієї трудової міграції з України. При цьому, з мігрантів Західного Полісся та Карпатського регіону на Росію припадає близько чверті усієї кількості, у той час як з Донецького – близько 90% [17, с.137]. У той же час не слід стверджувати, що в Росію їдуть працювати лише етнічні росіяни, адже в усіх областях України, крім Автономної Республіки Крим вони становлять меншість населення.

Важливим аспектом буття українського етносу в Росії була та велика роль, яку українці з давніх часів відігравали в усіх сферах життя Росії. Російська імперія не лише широко використовувала українців для освоєння нових земель, вона також мобілізувала українську еліту до усіх сфер духовного, наукового та політичного життя. Особливо активно цей процес розпочався за часів Петра I та Катерини II: так, за період 1701 – 1762 рр. Слов'яно-Греко-Латинська Академія в Москві мала 21 ректор, 18 з яких були вихованцями Києво-Могилянської академії, а з 127 архієреїв, які у той самий період обіймали російські кафедри, 70 були українцями, 43 – росіянами [6, с.20–21]. Така ж сама політика проводилась і радянською владою – Україна залишалась основним інтелектуальним донором СРСР. Протягом усього радянського періоду на найвищих посадах СРСР у ранзі міністрів, віце-прем'єр-міністрів,

представників військового керівництва тощо зустрічались представники українського народу. 3 України на роботу до Москви та Ленінграду переїжджали видатні науковці, митці різних напрямків мистецтва, а Дніпропетровськ був визнаною “кузнею кадрів” для вищого керівництва СРСР.

Українці традиційно відіграють важливу роль у партійно-державному механізмі власне Росії. Так, за результатами виборів у березні 1990 року до складу Верховної Ради РРФСР увійшли депутати – представники 48 національностей, що населяли Російську Федерацію. Більшість становили росіяни – 830 депутатів (78,1%), при тому, що в населенні Росії вони складали 81,5%. Українці, становлячи 2,97% населення Росії, мали 46 місць у Верховній Раді (4,3%). Представники решти етносів отримали переважно не більше 10 депутатських мандатів (менше 1%) [14, с.4,9,10].

За своїм професійним та освітнім складом українці є вагомою складовою у соціально-політичній структурі Російської Федерації. Так, у 1989 р. кількість українців з вищою освітою становила 19,76%, а з середньою спеціальною і вищою освітою – 45,61% від загальної кількості українців, що проживали в Росії [1, с.541]. Значною мірою це є наслідком радянської політики розподілу випускників вузів, внаслідок якої значна кількість етнічних українців – кваліфікованих фахівців – щорічно виїжджала до Росії (Північ, Сибір, Далекий Схід), і частина з них залишалась там жити.

Попри значну ступінь русифікації, можна впевнено стверджувати, що українці в Росії загалом зберігають свою етнічну самоідентифікацію. За результатами опитування 1992 р. серед міського населення 15 регіонів Російської Федерації (опитаний 1541 українець), з’ясувалось, що 69% опитаних усвідомлюють себе українцями, 16 % – не усвідомлюють і 15% не змогли визначитись. Утім, як показало те ж саме дослідження, найбільш яскраво українська національна свідомість виявляється серед господарських керівників – 12% (від загальної кількості опитаних), інженерно-технічних працівників – 13%, фахівців гуманітарної сфери – 9%, кадрових військових – 4%, кваліфікованих робітників – 21%. Таким чином, у Росії усвідомлення себе українцем практично не залежить від освітнього рівня, але прямо пов’язане з соціально-професійним статусом і рівнем соціально-професійної самореалізації: ті етнічні українці, які “зробили себе”, соціально “зрілі”, впевнені у своєму статусі, звичні за характером діяльності до відповідальності й прийняття рішень – мало переймаються своїм “інородством” і менш схильні до “етнічної мімікрії” [1, с.540–542]. Це припущення співпадає з вищенаведеною думкою російських соціологів про те, що етнічна ідентичність українців у Росії знаходиться у прямій залежності від їх соціально-професійного статусу.

Українська ідентичність представлена в Росії настільки чітко, що деякі російські дослідники виділяють окремий етнічний підтип – “український” (поряд з поморами, сибіряками, донськими, уральськими й іншими козаками, центральноросійським підтипом тощо). Це дає підстави вважати, що українці існують саме як реальна діаспора, яка представляє в Росії власне український соціальний і культурний потенціал [7, с.170].

Етнокультурна інституціоналізація української діаспори в Росії почалась ще за часів Перебудови, коли у 1988 р. в Москві було створено найстаріше товариство українців Росії – «Славутич». У його складі діють секції історії, культури, мови, літератури та інші. Товариство пропагує українську культуру, проводить шевченківські свята, Дні України, концерти, опікується україномовними класами в 12 школах Москви [18, с.35]. З набуттям Україною незалежності склалися передумови для піднесення національної самосвідомості українців у Росії та її організаційного оформлення. Якщо на середину 1992 р. у РФ діяло 28 українських організацій, то наприкінці 1993 р. – вже близько 40, а вже на початок 1995 р. у 40 республіках, краях та областях Російської Федерації діяло 73 українські громадські об’єднання, 32 з яких були зареєстровані у встановленому законодавством РФ порядку [1, с.544].

За інформацією посольства Російської Федерації в Україні, за станом на 2004 р. в Росії діяло близько 90 українських суспільно-культурних об’єднань. У травні 1998 р. була створена Федеральна національно-культурна автономія “Українці Росії”. У січні 2004 р. створена Рада земляцтв України та Росії, яка об’єднує вихідців з України, що входять у 25 регіональних земляцтв. У Російській Федерації видаються газети українською мовою: “Український кур’єр” та “Український вибір” (Москва); “Рідне слово” (Челябінськ); “Вісник товариства української культури Кубані” (Краснодар); “Українське слово” (Мурманськ); “Криниця” (Уфа); “Голос України у західному Сибіру” (Тюмень, у т. ч. на кошти місцевих бюджетів); “Батьківщина” (Петропавловськ-Камчатський). Відповідно до договору про співробітництво між Національною радіокомпанією України і “Радіо Росії”, два рази на місяць в ефірі “Радіо Росії” виходить створена українською стороною програма “Співає Україна”. З листопада 2003 р. на московському “Радіо-Центр” виходить щотижнева двогодинна програма “Українська хвиля” – спільний проект “Національної інформаційної групи” (Москва) та об’єднання українців Росії. З 1995 року (з 93-го на громадських засадах) діє НДІ “Інститут Тараса Шевченка – Центр енциклопедичних проектів Оренбурзького державного університету”. В Російській Федерації існує 12 загальноосвітніх шкіл з викладанням українською мовою; 9 – в Башкирії, 3 – в Белгороді, новому Уренгої та Нижньовартовську. Функціонує сім недільних шкіл з вивченням української мови; 10 – в західному Сибіру, 2 – в Уфі, а також у Самарській області та Санкт-Петербурзі. Діє українське відділення в Удмуртському педагогічному коледжі № 1. Є можливість вивчати українську мову у філіалі Московського державного відкритого педагогічного університету ім. М. Шолохова в Уфі. В Новосибірському педагогічному інституті на філологічному факультеті введена спеціалізація “українська мова та література” (з можливістю стажування на філологічному факультеті Національного університету ім. Т. Шевченка у Києві). У Волгоградському та Воронежському університетах введено

факультативне вивчення української мови та літератури. У 2003 р. в Белгородському державному університеті почала діяти перша в Російській Федерації кафедра українознавства [19].

Відносини української діаспори в Росії з російським етнічним оточенням є стабільно добросусідськими – позначається спільне слов'янське історичне коріння, етнокультурна близькість та тривалий період співіснування. Характерною обставиною є те, що на тлі загострення в Росії проблеми міграції з близького та далекого зарубіжжя, значний масив мігрантів з України не викликає побоювання чи роздратування ані в російському суспільстві, ані в державних структурах (на відміну від вихідців з Кавказу, Середньої Азії або Китаю) [20, с.66–67].

Прагнення Українського руху до розбудови власне української вищої освіти в Росії репрезентував “Український університет в Москві”, зареєстрований Мосрадою в липні 1992 р. Втім, Університет відразу зіштовхнувся з об'єктивними труднощами не лише фінансового, а й адміністративного характеру. Все це змусило у 1994 – 95 рр. призупинити роботу з організації української вищої освіти в Москві. Діяльність у цьому напрямку відновила лише у 1997 р. після підписання договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською Федерацією. З того часу Український Університет у Москві функціонує переважно як науково-дослідний заклад [8, с.275].

Громадське життя етнічних спільнот у РФ регламентується Законом РФ “Про національно-культурну автономію”, у відповідності до якого українському населенню Приоб'я надана національно-культурна автономія [21, с.57], та Законом РФ “Про громадські об'єднання”. Кожен з цих законодавчих актів має свої переваги і недоліки. Зокрема Закон “Про національно-культурну автономію” передбачає надання державної підтримки організаціям, зареєстрованим відповідно до його норм, водночас забороняючи будь-яку їхню політичну активність. У свою чергу, Закон “Про громадські об'єднання” надає можливість громадським організаціям брати участь у виборчих кампаніях, однак не забезпечує державною підтримкою.

Початок політичної мобілізації української етнічної групи в Росії відмічений 1989 роком, коли у Москві вийшов перший номер часопису “Украинский вопрос”, який видавався Московським філіалом “Української гельсінської спілки”. Усього вийшло лише три номери часопису, але вже у першому ж номері “Украинский вопрос” підняв питання відновлення української державності та незалежної української церкви [9, с.277]. Тому не дивно те, що видання “Украинского вопроса” було припинено.

Загалом соціально-політичну атмосферу, у якій доводиться функціонувати організаціям Українського руху у Росії, можна визначити як толерантну, але лише до тих пір, поки діяльність українських організацій залишається в культурній та мистецькій сфері – будь яка політизація Українського руху у Росії відразу зустрічає різку протидію з боку влади. Утім прагнення надати Українському руху в Росії політичної спрямованості проявляють головним чином невеликі групи української еліти, переважно московської, решта ж етнічних українців в Росії демонструють високу ступінь аполітичності.

Україна надає значну підтримку українським етнокультурним організаціям у РФ. Зокрема активно співпрацюють з ними Держкомнаміграції та інші офіційні органи. Серед напрямків співпраці: забезпечення навчальною та українознавчою літературою українських товариств і навчальних центрів, допомога у фінансуванні видавничої діяльності, фінансова підтримка науково-практичних конференцій та видань української діаспори (друк газети “Батьківщина” Національно-культурної автономії українців Камчатки, журналу “Український огляд” Об'єднання українців Росії). Загалом успішно реалізовані Державна програма “Українська діаспора на період до 2000 року” та прийнята у 2001 р. Національна програма “Закордонне українство”. Було надано фінансову допомогу для проведення III Конгресу українців у Росії (Москва, 19–20 квітня 2002 р.) [1, с.546,556].

З огляду на вищесказане можна зробити такі висновки щодо стану та перспектив української діаспори в Росії:

1) етнічні українці в Росії загалом зберігають власну етнічну ідентичність та зацікавлені у підтриманні міцних культурних та економічних зв'язків з Україною, що значною мірою зумовлено наявністю родинних зв'язків (змішані українсько-російські родини та родичі довгострокових мігрантів, що проживають в Україні);

2) українська ідентичність серед етнічних українців в Росії стабільно зберігається навіть попри значну ступінь русифікації і втрати рідної мови, що являє собою певний парадокс і цікавий предмет для подальших досліджень;

3) якщо прийняти висновки російських дослідників про зв'язок рівня етнічного самоусвідомлення українців з їх соціальним статусом та професійною затребуваністю, то одночасно з подальшим економічним зростанням в Росії (яке спостерігається на сьогодні) буде зростати і національне самоусвідомлення українців, тим більше що вони, завдяки високому рівню освіти та кваліфікації, мають відігравати у цьому зростанні важливу роль;

4) прогноз щодо формування структурно організованого українського політичного руху в Російській Федерації з перспективою створення «етнічного лобі» та впливу на політичні процеси слід визначити як несприятливий, оскільки в російському суспільстві і владних структурах зберігається значна інерція імперського мислення, яка за президентства В. Путіна почала цілеспрямовано реставруватись – за таких умов ні про які легальні українські політичні організації в Росії говорити не можна.

Джерела та література

1. Курас І.Ф. Діаспора та міграції: нові реалії, нові проблеми. Етнополітологія. Перші кроки становлення. – К., 2004.
2. Романцов В.О. Деякі актуальні аспекти демографічної ситуації в Україні у 1945–1990 роках // Український історичний журнал. – 1992. – № 10–11.
3. Романцов В.О. Українці на одвічних землях (XVIII – початок XXI століття). – К., 2004.
4. Чорний С. Українці в Євразії: Чисельність і розміщення за переписами 1897 – 1990 р.р. – К., 2002.
5. Українці в Тюменській області // Ідзьо В. Українська діаспора в Росії. Українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія. – Львів, 2002.
6. Українці в Російській державі // Ідзьо В. Українська діаспора в Росії. Українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія. – Львів, 2002.
7. Українська діаспора в Росії, російська – в Україні: етапи розвитку та сучасний стан // Ідзьо В. Українська діаспора в Росії. Українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія. – Львів, 2002.
8. Українська вища освіта в Росії. До питання організації українського вищого навчального закладу в Москві у 80–х – на поч. 90–х років XX ст. – першій чверті XXI ст. // Ідзьо В. Українська діаспора в Росії. Українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія. – Львів, 2002.
9. Українська діаспора та її преса в Росії (1989–1999) // Ідзьо В. Українська діаспора в Росії. Українсько-російські взаємовідносини: історія, наука, релігія. – Львів, 2002.
10. Пирожков С.И. Пограничный режим и миграционная подвижность населения Украины // Миграции и пограничный режим: Беларусь, Молдова, Россия и Украины: Сб. науч. трудов. – К., 2002.
11. Губогло М. Н. Этнодемографическая и языковая ситуация в столицах союзных республик СССР в конце 80–х – начале 90–х годов // Отечественная история. – 1993. – № 1.
12. Карпова Ю. Этнодемографические аспекты миграционных процессов в России и Украине // Социс. – 2005. № 12.
13. Степанов В.В., Тишков В.А. Россия в этническом измерении (по результатам переписи 2002 г.) // Социс. – 2005. – № 9.
14. Тишков В. А. Этничность и власть в СССР. (Этнополитический анализ республиканских органов власти) // Советская этнография – май – июнь. – 1991. – № 3.
15. Результаты Всероссийского перепису населения 2002 г. // www.gks.ru/perepis/report.htm
16. Социально-культурный облик советских наций. – М., 1986.
17. Либанов Э.М., Позняк А.В. Формирование потоков трудовых миграций в приграничных регионах Украины // Миграции и пограничный режим: Беларусь, Молдова, Россия и Украины: Сб. науч. трудов. – К., 2002.
18. Звірковський І. В. Деякі аспекти сучасного українсько-російського культурного діалогу // Трибуна. – 1997. – № 3–4.
19. Украинцы в России (по данным посольства России в Украине) // Русская правда. – 2004. – 1-15 мая. – № 9 (20).
20. Голунов С. Этническая миграция в Россию // Свободная мысль XXI. – 2007. – № 5.
21. Руткевич М. О судьбах русского этноса // Свободная мысль XXI. – 2004. – № 1.

Summary

The article is devoted to a problem of the Ukrainian Diasporas in Russia and to the series of scientific and practical questions connected with this problem. Historical conditions, ways of formation of considerable number of the Ukrainian population and peculiarities of their settling in Russia are investigated. The basic categories of ethnic Ukrainians which form Diasporas in Russia are formulated. The separate attention is paid to the modern state of the Ukrainian Diasporas, their social, political and cultural role in the life of Russia, degree of preservation of their ethnic identity, and to cultural requirements of Diasporas. The article illustrates the activity of the Ukrainian Government directed to the provision of the requirements of Diasporas and strengthening of relations with it.